

Kerkuilen terug in Zuid-Kennemerland

Algemeen

Al eeuwen lang spreekt de Kerkuil (*Tyto alba*) tot de verbeelding van de mensen. Door zijn geheimzinnige levenswijze, zijn geruisloze vlucht en de ijselijke baltskreten zijn er al veel spookverhalen in omloop. Deze schitterende en zeer boeiende uil is echter één van de meest bedreigde vogels.

In Nederland is het aantal Kerkuilen in de laatste dertig jaar dramatisch teruggelopen. In de winter van 1963 viel de grootste klap. Toen daalde het aantal geregistreerde broedgevallen van driehonderd tot enkele tientallen. Onder normale omstandigheden kunnen vogels zich in de loop der tijd wel weer herstellen van zo'n ramp. De Kerkuil echter niet. Vele jaren is het aantal blijven steken op twee- tot driehonderd broedparen.

In het westelijk deel van ons land is de Kerkuil vrijwel verdwenen. Dit is een trieste ontwikkeling die vooral wordt veroorzaakt door veranderingen in het leefgebied en het voedselaanbod. De Kerkuil is sterk gebonden aan het halfnatuurlijke cultuurlandschap. De kleinschalige landschapselementen, zoals houtwallen, bosjes, bermen, overhoeken en knotwilgen zijn aan het verdwijnen uit ons landschap. Hierbij verdwijnt ook het biotoop van de belangrijkste prooidieren van de Kerkuil, namelijk muizen. Ruige graslanden, ideale muizenbiotopen, zijn er niet meer. Bovendien kan het gebruik van bestrijdingsmiddelen de muizenstand hebben aangetast.

Lang werd de Kerkuil als een uitgesproken standvogel beschouwd. Broedparen hielden zich vaak jarenlang in een bezet broedgebied op. Internationaal onderzoek aan de hand van geringde vogels heeft aangetoond dat veel jonge Kerkuilen na het broedseizoen uitzwerven. Daarbij kon geen voorkeursrichting worden vastgesteld. Vooral na muizenrijke seizoenen zijn jonge Kerkuilen van honderden kilometers uit alle richtingen teruggemeld. De indruk bestaat dat de vogels niet terugkeren naar hun geboortegebied, waarmee dus een grotere verspreiding van de Kerkuil wordt verkregen. Dit biedt natuurlijk perspectief voor migratie in gebieden waar de Kerkuil niet meer voorkomt, indien hier goede leef- en voedselomstandigheden zijn of worden gecreëerd. Er wordt dan ook in bepaalde delen van Nederland al een aantal jaren aan deze hervestiging en uitbreiding van de popu-

latie gewerkt. Ook in de provincie Noord-Holland is in de Wieringermeer beschermingswerk uitgevoerd. Op grond van het resultaat van dit werk is door de Stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland (VNLB) de Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland opgericht. Deze werkgroep is vanaf augustus 1990 actief.

De hervestiging in Noord-Holland zal voorlopig niet resulteren in een populatie zoals die voorkomt in de oostelijke en noordelijke provincies, omdat er in Noord-Holland sprake is van een relatief laag voedselspectrum. Doch ondanks een wat lager voedselaanbod is er de verwachting, dat er voor dertig à vijfendertig broedparen voldoende plaats is, ook na een strenge winter.

Er kan nog heel wat voor de Kerkuil worden gedaan, zowel op korte als op lange termijn.

Maatregelen te nemen op korte termijn

De eenvoudigste manier om de Kerkuilen te helpen bij het zoeken naar nestgelegenheden, is het voor hen toegankelijk maken van gebouwen en het plaatsen van nestkasten. De benodigde nestkasten worden gemaakt en verstrekt door de regionale kerkuilencoördinator en de Stichting VNLB. Oud hout verdient de voorkeur. Spaanplaat wordt niet gebruikt, omdat dit geen vocht doorlaat. Voor oud hout houden wij ons aanbevolen. Als er noeste timmeraars onder u zijn, kan een bouwtekening aangevraagd worden bij onderstaand adres.

Aangezien de Kerkuil voornamelijk leeft van muizen is het zinvol zogenaamde muizenhaarden in het jachtgebied te creëren. Dit kunnen losse balen stro of hooi zijn, vermengd met graan. Een andere mogelijkheid is het maken van "muizenkuilen". Dit zijn gewone kuilen op het land, met stro onder in de kuil en afgedekt met takken. Dit zijn mogelijkheden om de Kerkuil op korte termijn van voedsel te kunnen voorzien. Vooral tijdens een strenge winter is dit voorlopig nog een noodzaak.

Een volgende stap, die al meer in de richting van biotoopverbetering gaat, is het maken van graanveldjes op erven van boerderijen en woningen in het buitengebied.

Maatregelen te nemen op lange termijn

Op lange termijn zal het biotoop van de Kerkuil en zijn prooi-

Van de Kerkuil broedden in 1990 ca. 1000 paar in Nederland.
Een daarvan was een paar in de Wieringermeer, dat onder andere dit uilskuiken produceerde. Foto: Martijn de Jonge.

dieren moeten worden verbeterd. Met name die van de Veldmuis en de Bosspitsmuis. Eén van de mogelijkheden is het inrichten van muizenreservaten. Deze kunnen worden gemaakt in bestaande natuurgebieden, maar ook valt te denken aan zogenaamde overhoeken van landbouwbedrijven, slootkanten en dijken. Een Kerkuil jaagt graag langs wegen, dus extensief beheren van wegbermen, waardoor de muizenstand wordt bevorderd, is ook een optie. Wel dienen er maatregelen te worden genomen om de kans op botsingen met auto's te verkleinen.

De situatie in Zuid-Kennemerland

Akkerman en Niessen (1966) vermeldden het broeden van de Kerkuil bij de ruïne van Brederode en zij vermoedden dat er in enkele kerktorens in Haarlem werd gebroed. Waarnemingen, ook rond Amsterdam, zijn de laatste decennia schaars.

Toch lijkt het landschap van Zuid-Kennemerland mogelijkheden te bieden. In het recreatieschap Spaarnwoude is een gevarieerd landschap met bosjes en bossen ontstaan. De binnenduinrand heeft die variatie al. Enkele delen van de Haarlemmermeer kunnen ook geschikt zijn.

Door de regionaal kerkuilencoördinator is dan ook al het nodige ondernomen. Tot nu toe zijn de volgende plaatsingslocaties in een voorbereidende of uitvoeringsfase: de kerktoeren van Ruigoord; een boerderij aan de Noorderweg, Houtrakpolder; enkele boerderijen binnen het recreatieschap Spaarnwoude; een boerderij in de Inlaagpolder; de ruïne van Brederode; de N.H.-kerk te Santpoort; de Engelmunduskerk te Driehuis en de manege nabij Driehuis.

Rukt de Kerkuil op?

In de rest van Nederland is in het voorjaar van 1990 het aantal Kerkuilen explosief gestegen. In Friesland zijn bijvoorbeeld 800 jongen uitgevlogen; een broedresultaat van ca. 200 broedparen. Na de winter zal blijken welk aandeel wij in Noord-Holland hebben gekregen van het Kerkuilenoverschot in Friesland en wellicht ook de Flevopolders. Eind december 1990 werd bekend dat in de afgelopen herfst zowel op het strand van Petten als in de bebouwing van Heemskerk een dood exemplaar is aangetroffen. Ten zuiden van het Noordzeekanaal blijkt er een Kerkuil bij een nestkast in het Gein te zitten en er zit een paartje bij een nestkast in

in de Haarlemmermeer.

Als u dit leest zijn de eerste Kerkuilen misschien al door u gezien in Zuid-Kennemerland.

Er is dus volop actie om de Kerkuil in onze omgeving terug te krijgen. Maar wij hebben daar wel hulp bij nodig. Hulp in de vorm van het aangeven van een locatie waar eventueel een nestkast geplaatst kan worden, Hulp in de vorm van vrijwilligers die bereid zijn om een langere periode een geplaatste nestkast te observeren, om te weten of er zich Kerkuilen in hebben gevestigd. Heeft vestiging plaatsgevonden, dan kan het nodig zijn om in strenge winterperiodes tot bijvoeding over te gaan. U ziet, veel werk moet worden gedaan voordat de Kerkuil zich hier blijvend gevestigd heeft en een goede overlevingskans maakt. Mocht u suggesties hebben of interesse om mee te helpen bij de nazorg van een geplaatste kast, neem dan contact op met de regionaal coördinator.

Dirk Tanger

Dick van Galen

Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland,
regionaal coördinator Zuid-Kennemerland

D. van Galen

Kleverparkstraat 23

2023 CK Haarlem

tel. 023-264764

Literatuur:

- Akkerman, W.J. en F. Niessen, 1966. De Vogels van Zuid-Kennemerland.
- Het Vogeljaar 14 (1): 24.82